

dr Danuta Jolanta Guzal-Dec

Załącznik 2A

Państwowa Szkoła Wyższa

im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej

Wydział Nauk Ekonomicznych i Technicznych

Katedra Ekonomii i Zarządzania

Zakład Ekonomii

AUTOREFERAT

przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych

dr Danuty Jolanty Guzal-Dec

Biała Podlaska 2017

Spis treści

1. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe według daty ich uzyskania.....	3
2. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych.....	3
3. Syntetyczna prezentacja rozwoju naukowego.....	4
4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz.. 595 ze zm.).....	10
4.1. Tytuł osiągnięcia naukowego, autor, wydawnictwo, miejsce i rok wydania.....	10
4.2. Charakterystyka osiągnięcia naukowego. Omówienie celu naukowego rozprawy, osiągniętych wyników i podstawowych wniosków.....	10
5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych.....	29

1. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe według daty ich uzyskania

- 2002 Dyplom ukończenia 5-letnich studiów magisterskich; Wydział Ekonomiczny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, kierunek: Ekonomia; studia ukończone z wynikiem bardzo dobrym; praca magisterska pt. „Rola Lublina w układzie osadniczym kraju i regionu” przygotowana pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Urszuli Wich w Katedrze Polityki Gospodarczej, Społecznej i Regionalnej. Dyplom nr 11798 potwierdzający uzyskanie tytułu magistra nadany w dniu 19 czerwca 2002 r.
Dyplom wydany 30 sierpnia 2002 r. w Lublinie.
- 2002 Dyplom ukończenia dwu-semestralnych studiów podyplomowych z zakresu przygotowania pedagogicznego; Instytut Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego; studia ukończone z wynikiem celującym.
Dyplom wydany 15 czerwca 2002 r.
- 2008 Dyplom uzyskania stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych w zakresie ekonomii; rozprawa doktorska pt. „Konkurencyjność jednostek terytorialnych na przykładzie gmin wiejskich województwa lubelskiego” przygotowana pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Mieczysława Adamowicza; praca wyróżniona przez Radę Wydziału Nauk Ekonomicznych SGGW w Warszawie.
Dyplom nr 03219/2008 wydany 15 września 2002 r. w Warszawie.

2. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

- 19 września 2003 r. – Asystent; Zakład Zarządzania Przedsiębiorstwem w Instytucie Ekonomii i Zarządzania, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej.
- 30 czerwca 2008 r. – Starszy wykładowca; Zakład Zarządzania Przedsiębiorstwem w Instytucie Ekonomii i Zarządzania, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej (kwiecień 2010 – sierpień 2010 r. – urlop macierzyński).
- 1 lipca 2008 r. – Starszy wykładowca; Zakład Zarządzania Przedsiębiorstwem w Instytucie Ekonomii i Zarządzania, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej (kwiecień 2010 – sierpień 2010 r. – urlop macierzyński).
- 31 sierpnia 2012 r. – Starszy wykładowca; Zakład Ekonomii w Katedrze Ekonomii i Zarządzania na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Technicznych, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej; (maj 2013 – maj 2014 – urlop rodzicielski).
- 1 września 2013 r. – Starszy wykładowca; Zakład Ekonomii w Katedrze Ekonomii i Zarządzania na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Technicznych, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej; (maj 2013 – maj 2014 – urlop rodzicielski).
- nadal

3. Syntetyczna prezentacja rozwoju naukowego

Moje zainteresowania naukowo-badawcze koncentrują się w obszarze ekonomiki rozwoju lokalnego i regionalnego, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich w regionach peryferyjnych. Moje prace badawcze i będące ich efektem publikacje naukowe można sklasyfikować w następujących nurtach, które stopniowo stanowiły uszczegółowienie moich zainteresowań naukowych:

1. Konkurencyjność terytorialna gmin wiejskich.
2. Lokalna polityka zrównoważonego rozwoju na obszarach chronionych.
3. Konkurencyjność przyrodnicza gmin przyrodniczo cennych w aspekcie polityki konkurowania władz samorządowych.
4. Podejście oddolne w rozwoju lokalnym. Znaczenie Inicjatywy LEADER w rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego, a w tym w rozwijaniu innowacji społecznych.

W ramach pierwszego nurtu badawczego rozwijałam swoje zainteresowania rozpoczęte w dysertacji doktorskiej na temat roli samorządu gminnego w kształtowaniu konkurencyjności terytorialnej gmin wiejskich. Swoje rozważania na ten temat zaprezentowałam przede wszystkim w monografii powstałej na podstawie pracy doktorskiej pt: „*Konkurencyjność jednostek terytorialnych na przykładzie gmin wiejskich województwa lubelskiego*”.

Następnie problematyka konkurencyjności gmin wiejskich eksplorowana była w kontekście paradygmatu zrównoważonego rozwoju. Te kwestie zaprezentowano w pracy: „*Konkurencyjność gmin wiejskich w kontekście koncepcji zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich*” (pozycja 6.6 w załączniku 3). W opracowaniu tym skonstatowałam, że: *osiąganie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich może być realizowane przez wykorzystanie i pogłębianie ich wielofunkcyjności, a wielofunkcyjność powinna uwzględniać respektowanie zasad zrównoważonego rozwoju; polityka władz lokalnych w tworzeniu przewag konkurencyjnych wykorzystująca instrumentarium w zakresie rozbudowy i modernizacji lokalnej infrastruktury technicznej, budowania właściwych relacji z lokalnymi przedsiębiorstwami, tworzenia środowiska sprzyjającego przedsiębiorczości i innowacyjności oraz instrumentów informacyjnych, nie jest w sprzeczności z koncepcją rozwoju wielofunkcyjnego, a wręcz stwarza korzystne uwarunkowania dla jego kreowania; należy jednak pamiętać, że zachowanie jakości środowiska jest koniecznym warunkiem utrzymania i rozwoju potencjału ekonomicznego,*

jest podstawą do uczynienia obszarów wiejskich przestrzenią atrakcyjną dla prowadzenia działalności gospodarczej, miejsca zamieszkania, odwiedzenia przez turystów.

W badaniach nad konkurencyjnością terytorialną wykazałam, że w przypadku gmin wiejskich województwa lubelskiego, czynnikami (wyodrębnionymi przy pomocy analizy czynnikowej) w największym stopniu determinującym ich konkurencyjność ogólną były warunki rozwoju biznesu oraz uwarunkowania rozwoju funkcji turystycznej (zarówno dziedzictwo kulturowe, jak i walory przyrodnicze oraz infrastruktura/baza turystyczna). Na etapie badań konkurencyjności terytorialnej podjęłam zatem dalsze analizy szczegółowe w obszarze konkurencyjności środowiskowej (przyrodniczej) w aspekcie rozwoju turystyki.

Obszar badawczy *Lokalna polityka zrównoważonego rozwoju na obszarach chronionych* rozwijany był w ramach projektu „Społeczno-gospodarcze uwarunkowania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich objętych siecią Natura 2000 na terenie Zielonych Płuc Polski” – projekt badawczy Narodowego Centrum Badań i Rozwoju NR 11 001204. W ramach **drugiego obszaru badawczego problematyka** poruszana przeze mnie **związana była z funkcjonowaniem samorządów gminnych na obszarach chronionych. Formułowane problemy badawcze dotyczyły określenia interakcji między funkcją środowiskową obszarów Natura 2000 a funkcją gospodarczą i społeczną oraz rolą władz samorządowych w integracji tych funkcji.** Problemy rozpatrywane z perspektywy lokalnych władz samorządowych dotyczyły w szczególności: postrzegania tej nowej formy ochrony powierzchniowej oraz znaczenia, stopnia i determinant wykorzystania czynnika środowiskowego w polityce rozwoju lokalnego. Rzeczone zagadnienia poruszono m.in. w pracach:

- „Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego w kreowaniu wielofunkcyjności gmin objętych siecią Natura 2000” (pozycja 5.5 w załączniku 3).
- „Wspieranie przedsiębiorczości przez samorząd gminy na obszarach objętych Europejską Siecią Ekologiczną Natura 2000” (pozycja 5.6 w załączniku 3).
- „Sieć Natura 2000 w świetle opinii wójtów i radnych reprezentujących gminy objęte Europejską Siecią Ekologiczną” (pozycja 5.7 w załączniku 3).
- „Relacje gmin „naturowych” z otoczeniem w zakresie realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju” (pozycja 6.8 w załączniku 3).

Przeprowadzone badania pozwoliły na sformułowanie następujących wniosków: **ważnym stymulatorem wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju przez samorządy gminne jest podejmowanie współpracy w ramach sektora samorządowego oraz z**

podmiotami spoza tego sektora o lokalnym i ponadlokalnym zasięgu. Szczególne znaczenie nabiera zaś potrzeba zintensyfikowania współpracy z lokalnymi organizacjami, które za swój cel przyjmują promocję wykorzystania zasobów i walorów przyrodniczych gminy w procesie jej rozwoju. Zintensyfikowania wymaga także współpraca ponadlokalna między samorządami w celu zwiększenia możliwości inwestycyjnych gmin w zakresie przedsięwzięć z dziedziny ochrony środowiska, która umożliwi realizację projektów wymagających znacznych nakładów finansowych i generujących szersze, ponadlokalne korzyści dla środowiska przyrodniczego. Ważnym instrumentem wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju w wymiarze gminy jest zaangażowanie władz samorządowych we wszelkie inicjatywy ukierunkowane na zwiększanie świadomości ekologicznej, kształtowanie kapitału ludzkiego i społecznego oraz lokalnej przedsiębiorczości.

Badania w ramach trzeciego obszaru badawczego pt. *Konkurencyjność przyrodnicza gmin przyrodniczo cennych w aspekcie polityki konkurowania władz samorządowych* realizowane były w ramach projektu badawczego pt. „Ekologiczne uwarunkowania i czynniki rozwoju funkcji gospodarczych na obszarach przyrodniczo cennych województwa lubelskiego” nr 2011/01/D/HS4/03927 finansowanego przez NCN w Krakowie. **Badania nad konkurencyjnością przyrodniczą gmin przyrodniczo cennych odnoszą się nie tylko do obszarów chronionych** (prawem ustanowionych form ochrony przyrody), **ale szerzej do obszarów cennych przyrodniczo**. W powszechnym rozumieniu pojęcie obszaru przyrodniczo cennego traktowane jest jako synonim obszaru chronionego. Niezaprzeczalnie najlepszym sposobem zachowania wartościowych przyrodniczo terenów jest objęcie ich ochroną i nadanie im odpowiedniego statusu prawnego. Nie wszystkie jednak obszary wartościowe pod względem cech przyrodniczych są i mogą być objęte formami ochrony przyrody. Obecnie wysuwane są postulaty, aby w miarę zwiększania powierzchni chronionych system ochrony środowiska stawał się integralną częścią systemu gospodarczego. Ponadto podkreśla się, że tereny chronione winny być traktowane jako obszary wdrożeń nowych metod i środków planowania przestrzennego oraz programowania, realizacji i kontroli działalności gospodarczej. **Zgłaszany w literaturze przedmiotu postulat gospodarczego wykorzystania zasobów obszarów przyrodniczo cennych rodzi potrzebę opracowania kryteriów ich delimitacji.**

Badania zrealizowane w ramach drugiego obszaru *Lokalna polityka zrównoważonego rozwoju na obszarach chronionych* były inspiracją do zoperacjonalizowania roli samorządu gminnego w procesie zrównoważonego rozwoju gmin przyrodniczo cennych. W przypadku gmin charakteryzujących się szczególnie

cennymi walorami i zasobami przyrodniczymi jako priorytetowy obszar działania, dotychczas w literaturze nie wyeksponowany, wskazano politykę władz samorządowych służącą zwiększaniu konkurencyjności przyrodniczej. *Konkurencyjność przyrodnicza gminy rozumiana jest tu jako właściwość związana z pozyskiwaniem i (lub) przetwarzaniem zasobów środowiska przyrodniczego przez podmioty funkcjonujące w gminach w celu poprawy jakości życia.*

W ramach trzeciego obszaru badawczego *Konkurencyjność przyrodnicza gmin przyrodniczo cennych w aspekcie polityki konkurowania władz samorządowych* jednym ze wstępnych zadań badawczych było dokonanie operacjonalizacji obszarów przyrodniczo cennych dla poziomu gmin oraz charakterystyka przestrzennego zróżnicowania cenności ekologicznej dla obszarów wiejskich województwa lubelskiego, co zaprezentowałam w pracach:

- „*Operacjonalizacja modelu Presja-Stan-Reakcja w badaniu cenności ekologicznej gmin wiejskich na przykładzie województwa lubelskiego*” (pozycja A 1 załącznik 3).
- „*Przestrzenne zróżnicowanie cenności ekologicznej obszarów wiejskich województwa lubelskiego*” (pozycja 5.10 w załączniku 3).

Efekty dalszych badań dotyczących roli samorządów gminnych w polityce zwiększania konkurencyjności przyrodniczej gmin zaprezentowałam m.in. w publikacjach:

- „*The activity of local government in fostering the development of tourist brand products of natural valuable areas of the Lublin voivodeship*” (pozycja 5.14 w załączniku 3).
- „*Application of the model of integrated and sustainable development of rural communities located in natural valuable areas of the Lublin voivodeship*” (pozycja 7.3 w załączniku 3).
- „*Rola władz lokalnych w procesie collective learning na przykładzie samorządów gmin przyrodniczo cennych województwa lubelskiego*” (pozycja 5.19 w załączniku 3).
- „*Rola informacji ekologicznej w zrównoważonym rozwoju obszarów przyrodniczo cennych województwa lubelskiego*” (pozycja 5.22 w załączniku 3).

Syntezyjącym rezultatem przeprowadzonych przeze mnie badań teoretycznych i empirycznych w tym obszarze badawczym jest autorska monografia wskazana jako główne osiągnięcie naukowe: „*Samorząd gminny w kreowaniu zrównoważonego rozwoju obszarów przyrodniczo cennych województwa lubelskiego*”, Monografie i rozprawy nr 4, Wydawnictwo PSW JPII, Biała Podlaska 2015, ss. 402 (pozycja I A w załączniku 3)

Ponadto jako **wносящие вклад в badania nad konkurencyjnością przyrodniczą gmin wiejskich wskazuję przygotowanie koncepcji** (we współautorstwie z dr inż. Magdaleną Zwolińską-Ligaj) **projektu badawczego pt. „Ekologiczne uwarunkowania i czynniki rozwoju funkcji gospodarczych na obszarach przyrodniczo cennych województwa lubelskiego”** nr 2011/01/D/HS4/03927 finansowanego przez NCN w Krakowie. Wkład na etapie tworzenia koncepcji dotyczył przede wszystkim zaproponowania wielopodmiotowego (samorządy gminne, przedsiębiorstwa i gospodarstwa wiejskie) i wieloaspektowego badania problematyki konkurencyjności przyrodniczej gmin. **Określenie roli samorządu gminnego – podmiotu sfery regulacyjnej oraz gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw w przebiegu oraz usprawnieniu procesu implementacji koncepcji zrównoważonego rozwoju na poziomie lokalnym, ze szczególnym uwzględnieniem aktywności służącej wspieraniu konkurencyjności przyrodniczej gmin jest jednym z podstawowych warunków jej wdrażania.** Pytanie dotyczące możliwości gospodarczego wykorzystania lokalnych zasobów i walorów przyrodniczych przez społeczności lokalne obszarów przyrodniczo cennych to w istocie pytanie o możliwości rozwoju konkurencyjności przyrodniczej tych obszarów.

Badania nad zrównoważonym rozwojem obszarów przyrodniczo cennych, jak często podkreśla się w literaturze przedmiotu, ze względu na złożoną naturę zrównoważonego rozwoju powinny mieć charakter interdyscyplinarny. Współcześnie podkreśla się również szczególną rangę ładu instytucjonalnego w kształtowaniu zrównoważonego rozwoju. Dlatego też w badaniu warunków funkcjonowania poszczególnych podmiotów gospodarczych uwzględniono nie tylko ekologiczne, ale i społeczne, ekonomiczne oraz instytucjonalne uwarunkowania gospodarowania na obszarach przyrodniczo cennych. W ramach badania wsparcia instytucjonalnego lokalnych podmiotów oraz ich relacji z otoczeniem instytucjonalnym odniesiono się do dorobku innych subdyscyplin, wzbogacając je głównie w obszarze empirycznym, a w tym zwłaszcza do nowej ekonomii instytucjonalnej. Zaproponowany, na podstawie uprzednio przeprowadzonej analizy relacji wzajemnych między badanymi podmiotami oraz ich otoczeniem instytucjonalnym, model organizacyjno-instytucjonalnego wsparcia wykorzystania lokalnych walorów i zasobów przyrodniczych w procesach gospodarowania stanowi natomiast wkład w teorię polityki rozwoju regionalnego.

Należy podkreślić, że analizę funkcjonowania lokalnych podmiotów gospodarczych na obszarach przyrodniczo cennych województwa lubelskiego prowadzono w układzie zwrotnego oddziaływania – podmiotów na środowisko przyrodnicze i środowiska przyrodniczego na te podmioty. **Podjęcie problematyki zrównoważonego rozwoju**

obszarów wiejskich w aspekcie środowiskowym przez pryzmat interakcji i integracji funkcji środowiskowej i gospodarczej wnosi nowe elementy poznawcze. Zestawienie opinii i poglądów podmiotów sfery regulacyjnej (samorządy gmin) oraz sfery realnej (gospodarstwa rolne i przedsiębiorstwa) stanowi oryginalną wartość projektu. Podjęto bowiem próbę przeanalizowania „uczestnictwa” w zrównoważonym rozwoju trzech głównych podmiotów lokalnych – rolników, których postawy i działania podane zostały analizie w kontekście zachowań konsumenckich i producenckich, przedsiębiorców wiejskich oraz władz samorządowych jako „podmiotów instytucjonalnych” odpowiedzialnych za lokalną politykę, poprzez którą mogą stymulować zrównoważone wykorzystanie środowiska przyrodniczego w rozwoju lokalnym.

Wyniki badań zrealizowanych w ramach projektu przedstawiono kompleksowo w monografii współautorskiej: *Ekologiczne uwarunkowania i czynniki rozwoju funkcji gospodarczych na obszarach przyrodniczo cennych województwa lubelskiego*, Monografie i rozprawy nr 7, Wydawnictwo PSW JPPII, Biała Podlaska 2015, [współautorzy: M. Zwolińska-Ligaj – udział w pracy 35%, A. Siedlecka – udział w pracy 15%]; pozycja 1.2 w załączniku 3.

Równolegle prowadzonym i aktualnie kontynuowanym kierunkiem badań jest :
Podejście oddolne w rozwoju lokalnym. Szczegółowe zainteresowania skoncentrowałam tu wokół **znaczenia Inicjatywy LEADER w rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego, a w tym rozwijaniu innowacji społecznych.** Do wyboru problematyki szczegółowej skłoniły mnie wyniki badań w ramach pierwszego i trzeciego obszaru badawczego nad konkurencyjnością samorządów gminnych oraz ich rolą w zrównoważonym rozwoju wskazujące na potencjał prorozwojowy tkwiący w podejściu oddolnym i governance. W tym nurcie powstały m.in. następujące prace:

- „*Możliwości wdrażania koncepcji neoendogenicznego rozwoju wobec problemów rozwojowych obszarów przyrodniczo cennych województwa lubelskiego*” (pozycja 5.18 w załączniku 3),
- „*Partnerstwa międzysektorowe – Lokalne Grupy Działania jako instrument wykorzystania zasobów lokalnych w procesie zrównoważonego rozwoju obszarów przyrodniczo cennych województwa lubelskiego*” (pozycja 5.13 w załączniku 3),
- „*Local Action Groups in the development of rural areas in Lubelskie voivodeship (Poland)*” (pozycja 7.5 w załączniku 3),

- „*Social innovations under the Leader initiative in the development of the environmentally valuable areas of the Lublin Region (Poland)*” (pozycja 5.28 w załączniku 3),
- *The impact of LEADER Programme on entrepreneurship and employment in the context of multifunctionality of rural areas. A case study of UE peripheral region (Lublin voivodeship, Poland)*” (pozycja 7.8 w załączniku 3).

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

4.1. Tytuł osiągnięcia naukowego, autor, wydawnictwo, miejsce i rok wydania

„**Samorząd gminny w kreowaniu zrównoważonego rozwoju obszarów przyrodniczo cennych województwa lubelskiego**”, autor: Danuta Guzal-Dec, Monografie i rozprawy nr 4, Wydawnictwo PSW JPII, 2015, ISBN 978-83-64881-12-1, ss. 402.

Monografia jest efektem badań prowadzonych w ramach projektu badawczego, którego byłam kierownikiem, finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki w Krakowie na podstawie decyzji nr 2011/01/D/HS4/03927 z dnia 20.12.2011 r.

4.2. Charakterystyka osiągnięcia naukowego. Omówienie celu naukowego rozprawy, osiągniętych wyników i podstawowych wniosków

Koncepcja zrównoważonego rozwoju w Polsce już w latach 90. zyskała właściwą rangę konstytucyjną i ustawową. We wszystkich obowiązujących aktach prawnych, w których następuje odniesienie do polityki rozwoju, wskazuje się, iż winna to być polityka zrównoważonego rozwoju. Samorządy lokalne są, zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem regulującym zasady prowadzenia polityki rozwoju w Polsce, podmiotem uprawnionym do prowadzenia polityki mającej na celu zapewnienie zrównoważonego rozwoju. Należy jednocześnie zwrócić uwagę na adaptację (w stosunku do ewoluujących uwarunkowań rozwoju – nasilających się procesów globalizacyjnych i rosnącej presji konkurencyjnej) celu polityki rozwoju lokalnego, polegającą na rozszerzeniu jego zakresu – gdzie obok zapewnienia zrównoważonego rozwoju, spójności społeczno-gospodarczej i przestrzennej – uwzględniono podnoszenie konkurencyjności gospodarki oraz tworzenie nowych miejsc pracy.

Termin „konkurencyjność” należy do tej grupy kategorii, które są powszechnie i często stosowane, zarówno w obszarze teorii, praktyki, jak i metodologii badań ekonomicznych, ale jednocześnie pozostaje jednym z pojęć najbardziej niejednoznacznie zdefiniowanych i wieloaspektowych. Problem konkurencyjności odnoszony jest powszechnie do podmiotów gospodarczych, do zachowań ludzkich w procesach wytwórczych, a zdecydowanie rzadziej do jednostek terytorialnych ocenianych na płaszczyźnie pełnionych przez nie funkcji w otoczeniu lokalnym i regionalnym. Istnieje zatem potrzeba wdrażania takich mechanizmów w funkcjonowaniu samorządów terytorialnych, które spowodują przyspieszenie osiągnięcia i wysokiej sprawności, postępu i wyższej jakości życia, a więc poprzez usprawnienie ich funkcjonowania przyczynią się do poprawy efektywności oddziaływania na dynamikę pozytywnych zmian rozwojowych.

Wobec złożoności otoczenia warunkującego procesy gospodarowania, szczególnie przydatne w wyjaśnianiu konkurencji między jednostkami terytorialnymi (organizacjami samorządowymi) są współczesne teorie konkurencji powstałe w ramach ekonomii menedżerskiej – koncepcje zachowań strategicznych. Poza najbardziej popularną teorią strategii konkurencji M.E. Portera, należy wskazać tu teorię konkurencji opartą na przewadze zasobowej S.D. Hunta i R.M. Morgana (*resource-advantage competition theory, R-A theory*). Według teorii przewagi zasobowej odmienne od prezentowanego w teorii konkurencji doskonałej jest założenie dotyczące zasobów. Nie są to tylko czynniki produkcji, ale dostępne dla organizacji dobra, zarówno materialne, jak i niematerialne, takie jak wiedza, kompetencje czy kultura organizacyjna. W teorii tej podkreśla się znaczenie działań przedsiębiorczych, a ważnym katalizatorem konkurencji są innowacje, nadające całemu procesowi aspekt rozwojowy i decydujące o jego dynamice.

Pojęcie konkurencyjności powszechnie uważane jest za atrybut gospodarki rynkowej i zarazem podstawową kategorię opisującą mechanizm rynkowy, znajdującą się w aparacie pojęciowym ekonomii klasycznej. Formująca się teoria ekonomii zrównoważonego rozwoju nie neguje problemów związanych z mechanizmem rynkowym. Inaczej rozumie się natomiast jego funkcjonowanie. Inne są motywy działań rynkowych czy kryteria, jakimi posługują się podmioty rynkowe – głównym motywatorem działań z perspektywy tej teorii przestaje być zysk ekonomiczny. Kategoria konkurencyjności w ujęciu ekonomii klasycznej zastępowana jest w teorii ekonomii zrównoważonego rozwoju kategorią zrównoważonej konkurencyjności.

Wobec współczesnego wyzwania jakim jest kreowanie zrównoważonej konkurencyjności szansą na kreowanie zrównoważonego rozwoju obszarów przyrodniczo cennych jest ich przyrodnicza konkurencyjność. Przyrodnicza konkurencyjność regionu to

koncepcja, która wpisuje się w podstawowe założenie zrównoważonego rozwoju regionów słabiej rozwiniętych, wykazujących cechy peryferyjności (w tym przede wszystkim w wymiarze ekonomicznym). Właściwe wykorzystanie potencjału środowiskowego przyczyniając się do generowania dodatkowych efektów ekonomicznych, sprzyjać będzie realizacji celów społecznych, poprzez spadek bezrobocia i ogólną poprawę jakości życia. Należy jednak podkreślić, że uruchomienie tego mechanizmu wymaga odpowiedniego wsparcia instytucjonalnego, poczynając od instytucji funkcjonujących w otoczeniu lokalnym przedsiębiorstw.

Współczesne złożone i dynamicznie zmieniające się uwarunkowania rozwoju sprzyjają pogłębianiu się dystansu rozwojowego regionów peryferyjnych w stosunku do centralnych. Problem ten nie może zostać rozwiązany bez pobudzenia i wzmocnienia ich wewnętrznego potencjału rozwojowego. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że koncepcje wzrostu endogenicznego i zrównoważonego są względem siebie w dużym stopniu komplementarne. Zaznacza się również, że pokonanie bariery wzrostu gospodarczego, jaką tworzy kapitał naturalny i jego stan, jest możliwe poprzez właściwe jego użytkowanie, a zrównoważony rozwój wymaga interwencjonizmu, chociażby ze względu na potrzebę internalizacji efektów zewnętrznych oraz zmianę wzorców konsumpcji.

Rolę głównego inicjatora i koordynatora procesów mobilizowania i efektywnego wykorzystania lokalnych zasobów w kreowaniu rozwoju lokalnego przypisuje się władzom samorządowym. Przyjmując założenie o słuszności powyższego podejścia, pojawia się **główny problem badawczy dotyczący zidentyfikowania działań, jakie (zwłaszcza w zakresie konkurencyjności środowiskowej) może i powinien podejmować samorząd gminny na obszarach przyrodniczo cennych, aby zdynamizować procesy zrównoważonego rozwoju.**

Praca podejmuje zatem istotną dla nauki, ale i praktyki funkcjonowania samorządów problematykę badawczą, odnosząc ją do gmin przyrodniczo cennych usytuowanych w regionie peryferyjnym, które winny czynić starania aby nie zwiększać dystansu rozwojowego, a dążyć do poprawy swojej pozycji i zdolności konkurencyjnej wobec innych regionów kraju, ale i regionów Unii Europejskiej.

Zrównoważony rozwój stał się współcześnie koncepcją postulowaną do praktycznej realizacji w świetle aktów prawnych, dokumentów politycznych i strategii rozwoju. Mimo to nadal zakres wykorzystania koncepcji w praktycznym działaniu jest niewielki. Ekonomia zrównoważonego rozwoju jest nauką formującą się, wymagającą badań ukierunkowanych na rozpoznanie uwarunkowań, możliwości i ograniczeń implementacji koncepcji oraz

wskazywanie narzędzi wsparcia. Problematyka rozwoju regionalnego i lokalnego (roli samorządu gminnego w tych procesach), zwłaszcza w aspekcie konkurencyjności terytorialnej jest szeroko podejmowana przez autorów polskich i zagranicznych, przy czym szczególnie „obficie” od początku lat 90. Za niedostatecznie rozpoznaną należy natomiast uznać problematykę implementacji zrównoważonego rozwoju przez samorząd gminny. Analizowana była dotąd głównie przez pryzmat lokalnej polityki ekologicznej, co uznać należy za podejście zbyt wąskie. Problematyka konkurencyjności środowiskowej (przyrodniczej) rozpatrywana była natomiast dotychczas w odniesieniu do skali regionalnej. **Za zasadne należy zatem uznać podjęcie próby szerokiego zoperacjonalizowania roli samorządu gminnego we wdrażaniu koncepcji zrównoważonego rozwoju.**

Uznając złożoność wynikającą z wielowymiarowości zrównoważonego rozwoju właściwe jest prowadzenie interdyscyplinarnych badań nad tym zagadnieniem. W poszukiwaniu roli samorządu w kreowaniu zrównoważonego rozwoju niezbędne jest nawiązanie do dorobku ekonomii, (a w tym ekonomii sektora publicznego w obszarze jakości rządzenia – *good governance*), socjologii i nauk o zarządzaniu. Interdyscyplinarne podejście do analiz wynika z potrzeby wskazania roli samorządu na wielu płaszczyznach zrównoważonego rozwoju. W szczególności z uwzględnieniem:

- płaszczyzny ekonomicznej (określenia możliwych kierunków i sposobów gospodarczego wykorzystania zasobów i walorów przyrodniczych – roli samorządu w procesie mobilizacji wykorzystania zasobów lokalnych),
- płaszczyzny etycznej (kwestii waloryzacji przyrody i odpowiedzialności władz samorządowych za przyrodę),
- płaszczyzny ekologicznej (działania na rzecz ochrony przyrody),
- płaszczyzny społecznej (aktywności samorządu w kształtowaniu proekologicznej kultury organizacyjnej w urzędzie gminy oraz zintegrowanego modelu zrównoważonego rozwoju, a także kreowaniu kapitału relacyjnego, społecznego, procesu zbiorowego uczenia się),
- płaszczyzny techniczno-organizacyjnej (wdrażania zarządzania środowiskowego, stosowania i promocji wykorzystania w urzędach gmin proekologicznych innowacji technologicznych),
- płaszczyzny prawnej (stanowienie aktów prawnych bezpośrednio i pośrednio w zakresie ochrony środowiska),
- płaszczyzny politycznej (opracowywania planów i programów rozwoju, ich wdrażania i kontroli).

Mając na uwadze powyższe podjęto badania, których **celem głównym** było wskazanie roli samorządu gminnego w kreowaniu zrównoważonego rozwoju na obszarach przyrodniczo cennych województwa lubelskiego, w tym w szczególności poprzez podnoszenie poziomu konkurencyjności środowiskowej. W ramach tak sformułowanego celu głównego wskazano cele szczegółowe o charakterze poznawczym oraz aplikacyjnym. Przyjęto następujące cele szczegółowe o charakterze poznawczym:

1. Diagnoza stanu świadomości ekologicznej, w tym postaw władz lokalnych wobec środowiska przyrodniczego.
2. Określenie czynników i uwarunkowań rozwoju badanych gmin, ze szczególnym uwzględnieniem problemów środowiskowych (zagrożeń dla środowiska przyrodniczego oraz konfliktów ekologicznych).
3. Charakterystyka realizowanych przez władze lokalne kierunków rozwoju lokalnych gospodarek obszarów cennych przyrodniczo oraz określenie ich zgodności z zasadami zrównoważonego rozwoju.
4. Diagnoza uwarunkowań, instrumentów i rozwiązań organizacyjnych stosowanych w jednostkach samorządowych w zakresie wdrażania polityki ekologicznej.
5. Diagnoza stanu, systematyka kierunków oraz barier wykorzystania zasobów i walorów środowiska na cele gospodarcze na obszarach cennych przyrodniczo (zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju) w aspekcie działań realizowanych przez samorządy.
6. Charakterystyka konkurencyjności środowiskowej badanych gmin w aspekcie rozwoju turystyki.

Cele aplikacyjne to:

1. Przedstawienie rekomendacji kierunków i form wykorzystania zasobów i walorów środowiska przyrodniczego w procesach stymulowania rozwoju gmin położonych na obszarach przyrodniczo cennych, zgodnych z koncepcją zrównoważonego rozwoju.
2. Sformułowanie postulatów skierowanych do gminnych władz samorządowych i centralnych organów decyzyjnych, których realizacja ułatwi wdrażanie zrównoważonego rozwoju na poziomie gmin.
3. Opracowanie modelu instytucjonalno-organizacyjnego wsparcia wykorzystania zasobów i walorów środowiska przyrodniczego w procesach stymulowania zrównoważonego rozwoju obszarów przyrodniczo cennych.

W pracy sformułowano następującą hipotezę główną: „*samorządy gmin przyrodniczo cennych województwa lubelskiego w niedostatecznym stopniu tworzą warunki do wdrażania procesu zrównoważonego rozwoju w obszarze: kształtowania proekologicznej kultury organizacyjnej urzędów gmin, zintegrowanego modelu zrównoważonego rozwoju, założeń i realizacji polityki ekologicznej oraz polityki wspierania konkurencyjności środowiskowej*” oraz hipotezy szczegółowe:

H1: *Wdrażanie koncepcji zrównoważonego rozwoju gmin w wymiarze środowiskowym wymaga zmiany postaw samorządów wobec problemów środowiskowych w celu wytworzenia proekologicznej kultury organizacji.*

H2: *W samorządach gmin w niedostatecznym stopniu wykształcony został zintegrowany model zrównoważonego rozwoju. Samorządy realizujące ten model charakteryzuje wyższy poziom konkurencyjności środowiskowej.*

H3: *Samorządy gmin wykazują niedostateczny stan zaawansowania działań w obszarze kompleksowego i zintegrowanego planowania zrównoważonego rozwoju oraz rozwiązań organizacyjnych przy wdrażaniu zarządzania środowiskowego w urzędach gmin.*

H4: *Samorządy gmin w niedostatecznym stopniu wykorzystują walory i zasoby przyrodnicze w procesach rozwoju gospodarczego – w tym rozwoju funkcji turystycznej.*

Dla osiągnięcia celów pracy i weryfikacji hipotez opracowano plan studiów literaturowych oraz badań empirycznych, odzwierciedlony w strukturze rozdziałów monografii, dzięki czemu możliwe było osiągnięcie celu głównego.

Proces badawczy, który prowadził do osiągnięcia wyznaczonych celów i weryfikacji sformułowanych hipotez podzielono na kilka etapów. Pierwszy to studia literaturowe, które służyły do konceptualizacji i operacjonalizacji cennej przyrodniczej gminy. Dzięki tym zabiegom możliwe było wytypowanie jednostek do próby badawczej. Drugi etap obejmował dalsze studia literaturowe, które pozwoliły na identyfikację obszarów oddziaływania samorządu gminnego na zrównoważony rozwój. Na ich podstawie możliwe było także przygotowanie narzędzia badawczego. Po przeprowadzonych badaniach pilotażowych, wykonano badania właściwe mające na celu określenie stopnia i zakresu aktywności władz samorządowych gmin przyrodniczo cennych województwa lubelskiego we wdrażaniu koncepcji zrównoważonego rozwoju, których wyniki pozwoliły na weryfikację hipotez badawczych.

Rozważania zawarte w **rozdziale pierwszym** miały na celu przedstawienie przesłanek oraz możliwości pełnienia przez samorząd funkcji stymulatora rozwoju lokalnego (tworzenia założeń i realizacji polityki rozwoju lokalnego). Na podstawie krytycznego przeglądu

literatury przedmiotu zidentyfikowano uwarunkowania skuteczności, obszary priorytetowe i instrumenty oraz wskazano bariery realizacji polityki rozwoju lokalnego.

Charakterystyka istoty rozwoju lokalnego oraz umiejscowienie procesu na specyficznym terytorium, jakim są obszary wiejskie (przyrodniczo cenne) w regionie peryferyjnym pozwoliły na zgłoszenie, w **rozdziale drugim**, postulatu kreowania tegoż rozwoju zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju oraz koncepcją wielofunkcyjności obszarów wiejskich przy wykorzystaniu neoendogenicznego mechanizmu rozwoju. Na podstawie uprzednio wykazanej roli samorządu gminnego w stymulowaniu procesów rozwojowych, wskazano na możliwości i wyzwania realizacji polityki zrównoważonego rozwoju. Zwrócono uwagę na trudności implementacyjne związane ze złożonością samej koncepcji. Wskazano na instrumentarium oddziaływania na zrównoważony rozwój pozostające w obszarze polityki ekologicznej (planowanie zrównoważonego rozwoju i wdrażanie zarządzania środowiskowego). Szczegółowo przedstawiono zakres i możliwości realizacji zadań własnych w obszarze ochrony środowiska. Za istotny warunek konieczny do wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju przyjęto świadomość ekologiczną społeczności lokalnej i władz samorządowych. Wykształcona świadomość ekologiczna władz samorządowych sprzyja kształtowaniu proekologicznej kultury organizacyjnej urzędu gminy, co ułatwia realizację polityki zrównoważonego rozwoju. Jako główny priorytet i wyzwanie polityki zrównoważonego rozwoju wskazano wspieranie przedsiębiorczości proekologicznej, wykorzystującej lokalne zasoby i walory przyrodnicze i włączającej lokalną społeczność w procesy wytwarzania. Jest to integralny cel wysiłków polityki społecznej, gospodarczej i ekologicznej.

Specyficznym uwarunkowaniem prowadzenia polityki zrównoważonego rozwoju przez władze samorządowe jest występowanie na terenie gminy obszarów przyrodniczo cennych. Jak podkreśla się w literaturze przedmiotu, w świetle kryteriów ekonomicznych obszary przyrodniczo cenne są terenami, których różnorodność biologiczna stanowi lub może stanowić (przy doborze właściwych kierunków i metod) istotny czynnik działalności gospodarczej lub może w zasadniczy sposób ograniczać formy gospodarowania sprzeczne z podstawowym celem istnienia obszarów przyrodniczo cennych – z zachowaniem różnorodności biologicznej. Kryteria ekonomiczne wskazują, że obszar przyrodniczo cenny powinien być przedmiotem gospodarowania. W ramach rozwoju obszarów cennych przyrodniczo nie należy zapominać, że podstawowym celem rozwoju jest zaspokajanie potrzeb społecznych. Oznacza to konieczność poszukiwania kierunków rozwoju, które, przy

zachowaniu odpowiedniego stanu środowiska, zapewniałyby społeczności dochody pozwalające zaspokoić ich potrzeby bytowe.

Środowisko przyrodnicze obszarów przyrodniczo cennych może stanowić źródło ich przewagi konkurencyjnej. Jak wskazuje się w literaturze, zasoby środowiska przyrodniczego stają się źródłem tej przewagi, jeżeli są pozyskiwane i (lub) przetwarzane w celu osiągnięcia poprawy jakości życia. Ma to miejsce wówczas, gdy przedsiębiorstwa funkcjonujące na tych obszarach korzystają z nich w sposób zrównoważony w prowadzonej działalności produkcyjnej, a gminne władze samorządowe stymulują podmioty lokalne do zrównoważonego gospodarowania, ale i same we własnych strukturach racjonalnie ekologicznie gospodarują tymi zasobami. Mówimy wówczas o wykształceniu się właściwości (wśród lokalnych przedsiębiorstw i władz samorządowych), jaką jest konkurencyjność przyrodnicza. Z ekonomicznego punktu widzenia istnienie zasobów nie ma wpływu na konkurencyjność, ale dopiero wykorzystywanie środowiska przyrodniczego można traktować jako czynnik konkurencyjności.

Przedmiotem analizy w **rozdziale trzecim** stała się problematyka konkurencyjności przyrodniczej gmin¹. Na podstawie przeglądu źródeł literaturowych przeprowadzono dyskusję na temat istoty konkurencyjności oraz jej kontekstu terytorialnego. Zaprezentowano dotychczasowy dorobek związany z rozwojem koncepcji konkurencyjności terytorialnej na poziomie mikro- skala gmin. Przedstawiono specyfikę i uwarunkowania konkurencyjności gmin. Wcześniejsze rozważania podjęte w tym rozdziale były tłem do dyskusji na temat miejsca konkurencyjności w koncepcji zrównoważonego rozwoju. W oparciu o przegląd koncepcji przewag konkurencyjnych przedstawiono znaczenie środowiska przyrodniczego (możliwości wykorzystania zasobów i walorów środowiska naturalnego) jako źródła przewagi konkurencyjnej. Określono pojemność znaczeniową pojęcia konkurencyjności przyrodniczej gminy oraz, w aspekcie podmiotowym, polityki konkurowania władz samorządowych w obszarze środowiskowym. Uzasadniono znaczenie współpracy w polityce konkurowania władz samorządowych. Wskazano na możliwości oddziaływania (zakres

---

¹ Pojęcie „konkurencyjność przyrodnicza” jest traktowane w pracy jako tożsame pojęciu „konkurencyjności środowiskowej”. Pojęcie „polityka konkurowania w obszarze środowiskowym” – stosowane jest w odniesieniu do środowiska przyrodniczego. W literaturze przedmiotu „środowisko przyrodnicze” oraz „środowisko naturalne” to pojęcia często stosowane zamiennie. Wyrażane są jednakże stanowiska, że posługiwanie się pojęciem „środowisko naturalne” współcześnie nie jest uzasadnione, ze względu na fakt, że „niewiele jest zachowanych naturalnych układów przyrodniczych, a więc w zasadzie nie ma już środowiska naturalnego”. Zasoby środowiska przyrodniczego jednak wciąż nazywane są zasobami przyrodniczymi, zasobami naturalnymi, bogactwami naturalnymi, stąd przyjęte w pracy podejście.

dostępnego instrumentarium) władz samorządowych w zakresie konkurowania pośredniego – wspierania przedsiębiorstw proekologicznych.

W **rozdziale czwartym** rozważania dotyczą ekologicznych aspektów rozwoju gospodarczego obszarów przyrodniczo cennych województwa lubelskiego. Dla zachowania klarowności w zakresie stosowanych terminów dokonano, na gruncie różnych nauk, a w tym w ujęciu ekonomii, przeglądu konotacji pojęcia „obszary przyrodniczo cenne” zestawiając je z pojęciem „obszary chronione”, a następnie na bazie powyższych rozważań wyznaczono wyróżniki definicyjne dla pojęcia „gminy przyrodniczo cennej”. Zabieg ten był niezbędny ze względu na fakt, że podstawowy poziom analiz w niniejszej pracy (element próby badawczej) stanowiła gmina przyrodniczo cenna. Klasyfikacji gmin według poziomu cenneści przyrodniczej (ekologicznej) służyła zaprezentowana metoda delimitacji obszarów przyrodniczo cennych.

Zakres i sposób gospodarczego wykorzystania walorów i zasobów środowiska przyrodniczego powinien być uzależniony od ich wartości i ceny, a właściwie wyceny tej wartości – gdyż jako dobra nie podlegające wymianie rynkowej nie posiadają ceny rynkowej. Zasoby i walory przyrodnicze gmin przyrodniczo cennych w znacznym stopniu charakteryzuje brak wartości użytkowej, stąd uzasadnione wydaje się przybliżenie zagadnień związanych ze specyfiką wartości, a następnie – z metodami i technikami wyceny środowiska przyrodniczego, ze szczególnym uwzględnieniem tych umożliwiających wycenę wartości nieużytkowych. Na zakończenie rozważań podjętych w rozdziale czwartym dokonano systematyki i charakterystyki determinant działalności gospodarczej na obszarach przyrodniczo cennych.

W **rozdziale piątym** dokonano charakterystyki i oceny determinant zrównoważonego rozwoju i konkurencyjności środowiskowej gmin przyrodniczo cennych województwa. Na wstępie scharakteryzowano województwo lubelskie (potencjał społeczno-gospodarczy i przyrodnicze warunki gospodarowania) jako obszar badań oraz przedstawiono dobór gmin do badań pogłębionych i charakterystykę próby badawczej. W ramach identyfikacji determinant kreowania zrównoważonego rozwoju i konkurencyjności środowiskowej badanych gmin przyrodniczo cennych pierwszą analizowaną była świadomość ekologiczna władz samorządowych. Analizie poddano wybrane aspekty wiedzy, oceny i wyceny oraz postaw wobec środowiska naturalnego. Następnie dokonano analizy czynników i uwarunkowań rozwojowych gmin przyrodniczo cennych w opinii władz samorządowych. Zidentyfikowano, w oparciu o metodę Kluczowych Czynników Sukcesu, potencjał źródeł przewagi konkurencyjnej tychże gmin. W świetle opinii władz samorządowych, a także w oparciu o

analizę dokumentów strategii rozwoju wyodrębniono problemy zrównoważonego rozwoju badanych gmin. Zbadano opinie władz samorządowych odnośnie możliwości kreowania rozwoju neoendogenicznego. Zdiagnozowano problemy wykorzystywania zasobów i walorów środowiska na cele gospodarcze oraz zagrożenia dla środowiska przyrodniczego i konflikty na tle ochrony środowiska w badanych gminach. Szczególne miejsce poświęcono obszarom chronionym jako determinancie rozwoju badanych gmin. Rozdział zamyka analiza potencjału dochodowego budżetów lokalnych, który niewątpliwie stanowi jedno z podstawowych uwarunkowań rozwoju i konkurencyjności badanych gmin.

W **rozdziale szóstym** analizie poddano zakres implementacji koncepcji zrównoważonego rozwoju w polityce rozwoju w badanych gminach. Na wstępie określono priorytety i kierunki rozwoju w polityce władz lokalnych gmin przyrodniczo cennych. Zbadano aktywność władz samorządowych w zakresie planowania zrównoważonego rozwoju, a szczegółowej ocenie formalnej i rzeczowej poddano dokumenty strategii rozwoju badanych gmin. Analiza opinii władz samorządowych i pracowników urzędu odnośnie realizacji działań związanych z ochroną środowiska i przyrody w badanych gminach pozwoliła określić ich znaczenie (na tle pozostałych zadań własnych) dla władz samorządowych oraz ujawnić problemy związane z ich realizacją. Analizie poddano aktywność władz samorządowych w zakresie zarządzania środowiskowego w obszarach: organizacji ochrony środowiska w gminie, zarządzania informacją o środowisku przyrodniczym, edukacji ekologicznej, proekologicznych inwestycji komunalnych, współpracy międzygminnej w zakresie ochrony środowiska. Ważnym obszarem analiz była ocena aktywności władz samorządowych w kształtowaniu proekologicznej kultury organizacyjnej w urzędach gmin oraz identyfikacja modeli zrównoważonego rozwoju realizowanych w badanych gminach.

W **rozdziale siódmym** scharakteryzowano aktywność władz samorządowych w podnoszeniu poziomu konkurencyjności przyrodniczej w ujęciu wąskim i szerokim. Określono specyfikę polityki konkurencyjności przyrodniczej, aktywność we wspieraniu przedsiębiorstw proekologicznych oraz ukierunkowanie urzędu gminy na wykorzystanie zasobów i walorów przyrodniczych gminy w procesie rozwoju. W ujęciu wąskim (w aspekcie wykorzystania zasobów i walorów w rozwoju turystyki) konkurencyjność przyrodnicza analizowana była natomiast w układzie trzech współzależnych jej aspektów: potencjału konkurencyjności – uwarunkowań konkurencyjności (konkurencyjność czynnikowa), rezultatów – poziomu konkurencyjności i zdolności konkurencyjnej (konkurencyjność wynikowa) oraz polityki konkurowania. W celu określenia znaczenia zasobów i walorów

przyrodniczych w rozwoju turystyki w tych gminach skonstruowano ekonometryczny model konkurencyjności przyrodniczej gmin. Analizie poddano skalę i zakres podejmowanej przez władze samorządowe współpracy w celu wykorzystania zasobów i walorów przyrodniczych gminy w procesie jej rozwoju, ze szczególnym uwzględnieniem aktywności podejmowanej w ramach Lokalnych Grup Działania (LGD). Przedstawiono studium przypadku samorządu gminy Janów Lubelski jako przykład modelowych rozwiązań w zakresie wspierania konkurencyjności przyrodniczej gminy. Rozważania zawarte w rozdziale siódmym zamyka propozycja modelu instytucjonalno-organizacyjnego wsparcia konkurencyjności środowiskowej gmin przyrodniczo cennych.

W wyniku przeprowadzonych badań wykazałam, że **„wdrażanie koncepcji zrównoważonego rozwoju gmin w wymiarze środowiskowym wymaga zmiany postaw samorządów wobec problemów środowiskowych w celu wytworzenia proekologicznej kultury organizacji”** (pierwsza hipoteza szczegółowa). Odnosząc się do badań literaturowych należy uznać, że świadomość ekologiczna jest jedną z głównych determinant powodzenia wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju. Tymczasem przeprowadzone badania empiryczne w obszarze świadomości ekologicznej władz samorządowych gmin przyrodniczo cennych województwa lubelskiego wskazują na przeciętny poziom wiedzy w zakresie problematyki ochrony środowiska, niewielki stopień gotowości do partycypowania w kosztach utrzymania wysokiej jakości środowiska na zamieszkiwanym terenie oraz oczekiwanie rekompensaty z tytułu ograniczeń działalności gospodarczej wynikających z występowania obszarów chronionych. Należy ponadto zauważyć, że występowanie obszarów chronionych na terenie tych gmin było bardzo różnie postrzegane przez respondentów także w ramach poszczególnych jednostek samorządowych (często skrajnie odmienne stanowiska wójtów i burmistrzów, radnych oraz pracowników zajmujących się kwestiami ochrony środowiska w urzędzie gminy). W świetle powyższych wyników badań należy wskazać na bariery implementacji koncepcji dotyczące świadomości ekologicznej władz samorządowych. Jako pozytywne, w aspekcie stymulowania pozytywnych zmian (uwrażliwienia na problematykę ochrony środowiska) należy podać, że w procesie identyfikacji korelat świadomości ekologicznej przedstawicieli władz samorządowych wykazano, iż gotowość partycypowania w kosztach ochrony środowiska przyrodniczego zamieszkiwanej gminy zależała nie od poziomu dochodu, ale od wykształcenia radnych. Wskazuje to na pewne możliwości wykorzystania edukacji ekologicznej, a także edukacji w zakresie zrównoważonego rozwoju w celu kształtowania właściwych prośrodowiskowych postaw radnych. Problem świadomości ekologicznej uwidocznił się także w niedostatecznej

aktywności władz samorządowych w kształtowaniu proekologicznej kultury organizacyjnej urzędów gmin. Tylko w jednym urzędzie gminy (Janów Lubelski) wykazano zaawansowany poziom działań służących kształtowaniu proekologicznej kultury organizacyjnej.

Pozytywnie zweryfikowałam także hipotezę drugą, potwierdzając że: „**w samorządach gmin w niedostatecznym stopniu wykształcony został zintegrowany model zrównoważonego rozwoju. Samorządy realizujące ten model charakteryzuje wyższy poziom konkurencyjności środowiskowej**”. W literaturze przedmiotu, zarówno krajowej, jak i zagranicznej, wskazuje się na ścisły związek między lokalnym społeczeństwem obywatelskim a zrównoważonym rozwojem. Wśród proponowanych w literaturze rozwiązań/modeli wdrażania zrównoważonego rozwoju i wzrostu konkurencyjności terytorialnej szczególnie postulowany jest model zintegrowany. Model ten charakteryzuje się uczestnictwem różnych grup tworzących społeczność lokalną i współpracujących (samorządu lokalnego, przedsiębiorstw lokalnych, organizacji pozarządowych, lokalnej społeczności) w procesie podejmowania decyzji o przyszłych kierunkach rozwoju gminy i integracji wszystkich typów wiedzy – menadżerskiej, eksperckiej, naukowej i lokalnej. Model ten przyczynia się zatem do rozwoju procesu *collective learning*. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że zrównoważony rozwój jest możliwy tylko w zintegrowanych i racjonalnie zorganizowanych wielopodmiotowych układach. Zdolność firm i osób do kooperacji jest istotną cechą budowania konkurencyjnych przewag układów terytorialnych. Wytworzenie solidarności terytorialnej pozwala na uzyskanie przewagi konkurencyjnej. Zintegrowane podejście angażujące wszystkie podmioty, może w dużej mierze zwiększać zdolność regionu do czerpania zrównoważonych korzyści z jego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

Przeprowadzone badania empiryczne ujawniły jednakże, iż w gminach przyrodniczo cennych województwa lubelskiego nie został w pełni wykształcony zintegrowany model zrównoważonego rozwoju. Jako pozytywne należy natomiast zauważyć, że w kilku samorządach zidentyfikowano ewaluację występujących modeli w kierunku modelu zintegrowanego. Utrudnieniem realizacji modelu zintegrowanego, którego wdrażanie jest przejawem pełnej realizacji koncepcji *governance*, jest w świetle wyników badań niedostateczne otwarcie władz samorządowych na współpracę z podmiotami spoza sektora publicznego. W niedostatecznym stopniu wykształcił się zatem w postawach władz samorządowych model zachowań *homo cooperativus* oraz umiejętność generowania korzyści z zachowań kooperacyjnych. Interesujące jest, w świetle szczegółowej analizy zakresu współpracy badanych JST, wykazanie zarówno niedostatecznie rozwiniętych zaawansowanych form współpracy typu struktury klastrowe, jak i prostych

„dwukierunkowych” relacji współpracy ze społecznością lokalną i lokalnymi przedsiębiorstwami. Jednocześnie przeprowadzona w pracy analiza determinant środowiskowej konkurencyjności gmin przyrodniczo cennych ujawniła związek między poziomem konkurencyjności środowiskowej a realizowanym modelem zrównoważonego rozwoju. Wykazano że: samorządy realizujące zintegrowany model zrównoważonego rozwoju charakteryzuje wyższy poziom konkurencyjności środowiskowej gmin. Ujawnienie występowania powyższego związku wskazuje na potrzebę wdrażania zintegrowanego modelu zrównoważonego rozwoju. Należy zatem stwierdzić, iż mimo przyjęcia indywidualnych, zależnych od wewnętrznych uwarunkowań rozwojowych, ścieżek/modeli zrównoważonego rozwoju, wskazane jest, aby spełniały one ogólne założenia modelu zintegrowanego.

W literaturze przedmiotu wskazuje się, że realizacja zasad zrównoważonego rozwoju w praktyce odbywa się poprzez założenia i realizację lokalnej polityki ekologicznej, a ta realizowana jest poprzez planowanie zrównoważonego rozwoju i zarządzanie środowiskowe. W procesie planowania zrównoważonego rozwoju konieczne jest uwzględnienie współzależności społecznych, ekonomicznych i ekologicznych. W literaturze przedmiotu oraz dokumentach strategicznych, szczególnie w aspekcie kreowania zrównoważonego rozwoju, podkreśla się także zasadność integralnego podejścia do planowania – zintegrowanego planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego. Wyniki badań empirycznych przeprowadzonych w urzędach gmin przyrodniczo cennych województwa lubelskiego wykazały niedostatki w zakresie planowania przestrzennego oraz tworzenia dokumentacji walorów i zasobów przyrodniczych, co niewątpliwie niekorzystnie wpływa na planowanie inwestycji i ochronę środowiska. Powszechnie tworzone były ogólne strategie rozwoju społeczno-gospodarczego (w trzech gminach – strategie zrównoważonego rozwoju). Mimo że w założeniach tych dokumentów przyjęto kreowanie zrównoważonego rozwoju, to niedoskonałości metodologiczne (z jednej strony częsty brak wizji, a z drugiej – narzędzi realizacji i monitoringu) budzą obawy o możliwość faktycznego zastosowania tych dokumentów jako narzędzi zarządzania rozwojem lokalnym.

Badanie aktywności samorządów w obszarze zarządzania środowiskowego wskazuje na niedostatki w zakresie: kadr kompetentnych do realizacji zadań z zakresu zarządzania środowiskowego, sformalizowanych systemów zarządzania środowiskowego i innych (niesformalizowanych) proekologicznych usprawnień organizacyjnych, sprawnie funkcjonującego kompleksowego systemu zarządzania informacją ekologiczną oraz problemy gospodarki odpadami związane z uzyskaniem odpowiedniego poziomu segregacji i egzekucją zaległości opłat za odbiór odpadów. Pozytywnie zweryfikowałam zatem hipotezę trzecią

wykazując, że: **samorządy wykazują niedostateczny stan zaawansowania działań w obszarze kompleksowego i zintegrowanego planowania zrównoważonego rozwoju oraz rozwiązań organizacyjnych przy wdrażaniu zarządzania środowiskowego w urzędach gmin.**

W świetle literatury przedmiotu poziom gminy – skala lokalna jest w praktyce właściwym poziomem dla podejmowania inteligentnej specjalizacji rozwojowej oraz kształtowania zrównoważonej konkurencyjności. Kształtowanie zrównoważonej konkurencyjności gospodarek gmin przyrodniczo cennych znajduje się dopiero w fazie zgłaszanych deklaracji (preferencji) władz samorządowych. Preferowane powszechnie kierunki rozwoju to: turystyka przyrodnicza, agroturystyka i rolnictwo ekologiczne, ale nadal dosyć upowszechnione było w badanych gminach rolnictwo konwencjonalne. Gminy te wykazywały na ogół niski poziom dywersyfikacji funkcji gospodarczych. Walory i zasoby środowiska przyrodniczego nadal pozostają tu potencjalnym, „uśpionym” źródłem przewagi konkurencyjnej. Należy także w tym miejscu wskazać na istotny problem w kontekście postrzegania zasobów przyrodniczych i społecznych przez przedstawicieli władz samorządowych – radnych. Środowisko przyrodnicze postrzegane jest jako potencjalnie istotne uwarunkowanie rozwoju tych obszarów, podczas gdy niewielu radnych dostrzegało potencjał w kapitale ludzkim i społecznym. **Wydaje się zatem, że niski potencjał kapitału ludzkiego i społecznego może stanowić trudną do ominięcia barierę gospodarczego wykorzystania zasobów i walorów przyrodniczych. Bariere, której w wielu gminach nie będą w stanie zneutralizować żadne zewnętrzne impulsy rozwojowe – barierę uruchomienia neoendogenicznego mechanizmu rozwoju.**

Władze samorządowe w niedostatecznym stopniu podejmowały bezpośrednie działania służące wykorzystaniu walorów i zasobów przyrodniczych w procesie produkcji bądź stymulowaniu innych podmiotów lokalnych do zrównoważonego ich wykorzystania. W niewielkim stopniu aktywizowana była społeczność lokalna w procesie gospodarczego wykorzystania walorów i zasobów przyrodniczych (aktywizacja ta ma miejsce głównie w ramach LGD). Podejmowane działania i projekty rzadko miały charakter innowacyjny.

Aktywność władz samorządowych w działaniach pośrednio przyczyniających się do wzrostu konkurencyjności środowiskowej gminy, a służących wspieraniu lokalnej przedsiębiorczości, także należy uznać za niedostateczną. Realizowane działania były nieuporządkowane, brakowało często bazy programowej (programów wsparcia przedsiębiorczości). Niedostatecznie też wykorzystywano rezerwy instrumentów pozainwestycyjnych (szkoleniowo-informacyjnych).

Mimo że najczęściej deklarowano wykorzystanie walorów i zasobów środowiska przyrodniczego w turystyce, to sporadycznie podejmowane były kompleksowe i spójne działania wspierania rozwoju turystyki – zainicjowane planowaniem strategicznym, a zmierzające do wytworzenia (zintegrowanego) markowego produktu turystycznego. Wykazano niski poziom i zdolność konkurencyjną badanych samorządów w rozwoju turystyki. Analiza atrakcyjności turystycznej ujawniła, że **ograniczeniem rozwoju turystyki był niedostatek bazy turystycznej oraz markowych produktów turystycznych**. Wykazano bowiem występowanie związku między poziomem konkurencyjności środowiskowej a poziomem bazy turystycznej oraz wytworzeniem markowych produktów turystycznych. Samorządy, które wytworzyły markowe produkty turystyczne, częściej niż pozostałe wykazywały ponadprzeciętny poziom konkurencyjności środowiskowej. Wykazano zatem, że szczególnie ważne dla kształtowania przewag konkurencyjnych w kreowaniu zrównoważonego rozwoju są projekty, wzmacniające tożsamość lokalną i poczucie własnej wartości, a w tym rozwój zintegrowanych regionalnych i lokalnych produktów.

Wyniki badań autorki nad determinantami rozwoju turystyki gmin przyrodniczo cennych potwierdziły wyniki badań M.W. Kozaka² dotyczących identyfikacji czynników sukcesu w rozwoju turystyki. Autor ten rewiduje pogląd, że samo występowanie walorów przyrodniczych jest warunkiem koniecznym i dostatecznym rozwoju turystyki. Warunkiem koniecznym rozwoju turystyki jest natomiast w świetle wyników badań M.W. Kozaka (poza potencjałami kapitału ludzkiego i społecznego, które mają wpływ na mobilizację pozostałych zasobów) jest istnienie niezbędnego poziomu zagospodarowania turystycznego oraz oferty produktowej. **Należy zatem wskazać, że tradycyjne postrzeganie środowiska przyrodniczego jako źródła przewagi konkurencyjnej – głównie w rozwoju turystyki powinno być zrewidowane w kierunku poszukiwania innych sposobów gospodarczego wykorzystania zasobów i walorów przyrodniczych**. Powyższe wnioski pozwoliły pozytywnie zweryfikować hipotezę czwartą, wskazując bowiem że: **samorządy gmin przyrodniczo cennych w niedostatecznym stopniu wykorzystują zasoby i walory przyrodnicze w procesach rozwoju gospodarczego – w tym rozwoju funkcji turystycznej**.

Badania nad uwarunkowaniami konkurencyjności środowiskowej i zrównoważonego rozwoju gmin przyrodniczo cennych województwa lubelskiego

---

² M.W. Kozak (2009): Turystyka i polityka turystyczna a rozwój: między starym a nowym paradygmatem, Wydawnictwo Naukowe Scholar, EUROREG, Warszawa.

ujawniły ponadto występowanie pewnych typowych na tle kraju, zwłaszcza dla samorządów gmin wiejskich, dysfunkcji rozwojowych. Wśród zidentyfikowanych barier rozwoju wymienić można:

- brak wizji wykorzystywania zewnętrznych środków finansowych w kreowaniu rozwoju;
- niedostatek projektów służących tworzeniu warunków do rozwoju endogenicznego, opartego na współpracy w sieciach produkcyjnych wdrażających nowe przedsięwzięcia oraz kształtowaniu kapitału społecznego sprzyjającego przedsiębiorczości i innowacyjności;
- trudności (ze względu na niski potencjał finansowy oraz ograniczone zasoby kadrowe) w realizowaniu coraz trudniejszych i droższych zadań publicznych;
- słabo rozwiniętą samorządową politykę komunikacji społecznej;
- niedostateczne uspołecznienie lokalnych strategii rozwoju oraz wykorzystanie ich w praktyce jako narzędzia polityki rozwoju.

Oprócz wskazanych powyżej barier, które ujawniają ograniczoną zdolność większości badanych gmin do programowania i pobudzania rozwoju swego terytorium można wskazać także pewne problemy związane ze specyfiką uwarunkowań przyrodniczych oraz peryferyjnością położenia. Źródeł zagrożeń zewnętrznych rozwoju władze samorządowe upatrywały głównie w peryferyjnym położeniu w województwie lubelskim oraz braku pozytywnego oddziaływania stolic byłych miast wojewódzkich i Lublina. Według badanych problemy sfery społeczno-gospodarczej zostały uznane za główne bariery rozwoju. Relatywnie niska waga przypisywana problemom środowiskowym mogła częściowo wynikać z niedostrzegania zagrożeń i/lub uznania stanu środowiska za relatywnie dobry. Takie postrzeganie problemów środowiskowych nie jest perspektywiczne w aspekcie kreowania zrównoważonego rozwoju. **Bowiem, mimo że, jak wykazały badania, w gminach tych występuje niewielki zakres i skala zagrożeń i konfliktów ekologicznych, to ich głównym podłożem jest niedostatecznie wykształcona świadomość ekologiczna społeczności lokalnej.** Takie postrzeganie problemów środowiskowych przez władze samorządowe powoduje małą aktywność w podejmowaniu proaktywnych działań ochronnych i stanowi zagrożenie dla przestrzegania zasady sprawiedliwości międzypokoleniowej. **Niewłaściwe jest także postrzeganie kapitału naturalnego obszarów chronionych jako wyłącznie destymulanty rozwoju, taka perspektywa postrzegania hamuje aktywność w poszukiwaniu wizji rozwoju, w której obszary przyrodniczo cenne będą elementem inteligentnej specjalizacji.** Wykazano przy tym, że **negatywne postrzeganie występowania obszarów chronionych nie ma w pełni swojego uzasadnienia, w ich negatywnym oddziaływaniu na potencjał dochodowy tych gmin. Gminy te wykazywały bowiem niski**

potencjał dochodów budżetowych, ale ich sytuacja dochodowa była zbliżona (a nawet korzystniejsza) do sytuacji innych gmin wiejskich i miejsko-wiejskich w województwie.

Należy zatem stwierdzić, że wewnętrzny potencjał gmin przyrodniczo cennych oraz potencjał władz samorządowych nie jest w stanie uruchomić neoendogenicznego mechanizmu rozwoju. Ograniczenia te powodują, że władze samorządowe gmin w niedostatecznym stopniu tworzą warunki do wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju. Należy zatem stwierdzić, że niekwestionowana i rosnąca rola samorządu lokalnego w procesie kreowania zrównoważonej konkurencyjności nie zwalnia państwa od odpowiedzialności za kierunki dalszych przemian. **Przewycięzanie barier rozwojowych występujących w badanych gminach wymaga ich wsparcia instytucjonalnego.**

Studia literatury przedmiotu oraz wyniki przeprowadzonych badań empirycznych pozwalają zatem pozytywnie zweryfikować hipotezę główną pracy i stwierdzić, że: **samorządy gmin przyrodniczo cennych województwa lubelskiego w niedostatecznym stopniu tworzą warunki do wdrażania procesu zrównoważonego rozwoju w obszarze: kształtowania proekologicznej kultury organizacyjnej urzędów gmin, zintegrowanego modelu zrównoważonego rozwoju, założeń i realizacji polityki ekologicznej oraz polityki wspierania konkurencyjności środowiskowej.**

W związku z wykazaniem w badanych samorządach gmin przyrodniczo cennych województwa lubelskiego niedostatecznego poziomu zaawansowania wdrażania koncepcji zrównoważonego rozwoju, zaproponowano rozwiązania usprawniające działania samorządów umożliwiające wzrost znaczenia ich roli w kreowaniu zrównoważonego rozwoju na poziomie lokalnym.

Proces wykorzystania zasobów i walorów środowiska przyrodniczego we wdrażaniu zrównoważonego rozwoju w gminie wymaga uwzględnienia zachowania jego podstawowych uczestników: mieszkańców, przedsiębiorców, lokalnych liderów, a także organizacji publicznych i społecznych. Winien on mieć zatem charakter uspołeczniony. Badane samorządy natomiast w niedostatecznym stopniu wykorzystują prorozwojowy potencjał współpracy z podmiotami z terenu gminy – bezpośrednimi interesariuszami procesu rozwoju lokalnego. **Postuluje się zatem w pierwszej kolejności intensyfikację współpracy w środowisku lokalnym, zwłaszcza z mieszkańcami i przedsiębiorcami, a szczególnie z lokalnymi liderami, uznawanymi w środowisku lokalnym organizacjami społecznymi i lokalnymi mediami, mogącymi spełnić ważną funkcję w kształtowaniu świadomości ekologicznej lokalnej społeczności.**

Współpraca z samorządem powiatowym i wojewódzkim winna prowadzić do: upowszechniania edukacji ekologicznej wśród pracowników urzędów gmin, wzajemnej promocji, ze szczególnym uwzględnieniem upowszechniania marki gminy przyrodniczo cennej, realizacji samorządowych (podejmowanych we współpracy pionowej i poziomej) projektów infrastrukturalnych w zakresie gospodarczego wykorzystania zasobów i walorów przyrodniczych, w tym także w zakresie rozwoju turystyki. Zwiększenie konkurencyjności środowiskowej poszczególnych gmin przyrodniczo cennych przełoży się natomiast na poprawę wizerunku i konkurencyjności środowiskowej samorządów powiatowych i samorządu wojewódzkiego.

Pierwszym pozytywnym przykładem współpracy międzysektorowej, a w tym samorządowej, były LGD. Wskazana jest zatem kontynuacja działalności LGD i wsparcie samorządów dla tych stowarzyszeń. Rozwój LGD powinien przyczyniać się do upowszechniania w samorządach zintegrowanego modelu zrównoważonego rozwoju oraz wzrostu zasobu „kapitału miękkiego” w gminie (intelektualnego, społecznego i relacyjnego). Zalecana jest także intensyfikacja współpracy z gminami partnerskimi poza LGD, w tym zwłaszcza zagranicznymi, co może skutkować przenoszeniem dobrych praktyk i dyfuzją innowacji.

Badania prowadzone na obszarach przyrodniczo cennych województwa lubelskiego wykazały niski poziom usieciowienia gospodarki (powstania struktur klastrowych). Jest to m.in. wynikiem niedostatecznie ukształtowanej współpracy samorządów lokalnych z instytucjami naukowymi. **Warunkiem niezbędnym powstania i realizacji strategii innowacyjnego wykorzystania zasobów i walorów przyrodniczych w procesie rozwoju gospodarczego jest zaangażowanie wiedzy naukowej i eksperckiej.** Dlatego też konieczna jest ścisła współpraca samorządów gminnych z zarządcami obszarów chronionych oraz uczelniami kształcącymi na kierunkach przyrodniczych i ekonomicznych. Współpraca z zarządcami obszarów chronionych przyczyni się do usprawnienia procesu zarządzania rozwojem obszarów chronionych znajdujących się w granicach administracyjnych gmin i minimalizacji skali występowania konfliktów ekologicznych. W procesie mediacyjnym rozwiązywania tych problemów mogą być natomiast zaangażowani eksperci reprezentujący jednostki naukowe.

Usprawnienie procesu gospodarczego wykorzystania zasobów i walorów przyrodniczych w gminie wymaga analizy środowiskowych, gospodarczych i społecznych uwarunkowań rozwoju gminy oraz zbudowania uspołecznionej strategii

innowacyjnego zrównoważonego wykorzystania lokalnych zasobów przyrodniczych i programu wspierania przedsiębiorstw proekologicznych.

Warunkiem koniecznym zwiększenia konkurencyjności środowiskowej samorządów jest kształtowanie świadomości ekologicznej mieszkańców gminy, a szczególnie kadry kierowniczej działających w niej organizacji. Kształtowanie się świadomości ekologicznej jest procesem złożonym. Przebiega on różnie, w zależności od stopnia społecznej akceptacji idei i norm moralnych oraz od stopnia pogłębiania wiedzy o ekologicznych skutkach postępowania w stosunku do środowiska naturalnego. Wzrost świadomości ekologicznej pozytywnie warunkować będzie współpracę w podejmowaniu inicjatyw prośrodowiskowych, proces zbiorowego uczenia się, rozwoju wiedzy lokalnej i kapitału społecznego oraz finalnie tworzenie consensusu wokół stworzenia koncepcji rozwoju gmin przyrodniczo cennych. W efekcie zainicjowania wyżej wskazanych procesów możliwe będzie stworzenie uspołecznionej, proaktywnej i faktycznie realizowanej strategii innowacyjnego gospodarczego wykorzystania zasobów i walorów przyrodniczych.

Podsumowując należy stwierdzić, że **podjęty przeze mnie problem badawczy wynikał z potrzeby wypełnienia luki teoretycznej oraz metodycznej i aplikacyjnej w obszarze konkurencyjności środowiskowej gmin położonych na obszarach przyrodniczo cennych**. Należy wskazać w tym miejscu, że dotychczas nie opracowano kompleksowego teoretyczno-aplikacyjnego studium badawczego z zakresu roli samorządu gminnego w procesie zrównoważonego rozwoju. **Mój wkład** w rozwój dyscypliny ekonomii **w obszarze teoretycznym i metodycznym** polega na:

- usystematyzowaniu i rozwinięciu rozważań na temat roli samorządu gminnego w kreowaniu procesów zrównoważonego rozwoju (na ogół oddziaływanie to było w głównej mierze utożsamiane z polityką ekologiczną),
- sformułowaniu definicji pojęcia konkurencyjności środowiskowej (przyrodniczej) gminy, w tym także w odniesieniu do polityki konkurencyjności władz samorządowych,
- sformułowaniu i weryfikacji liniowego ekonometrycznego modelu konkurencyjności przyrodniczej gmin (w odniesieniu do rozwoju funkcji turystycznej),
- zaproponowaniu metod: delimitacji gmin przyrodniczo cennych, identyfikacji zintegrowanego modelu zrównoważonego rozwoju gminy.

Osiągnięcia o charakterze empirycznym (badawczym) polegają na:

- określeniu cenności ekologicznej gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa lubelskiego,

- usystematyzowaniu problemów/barier lokalnego rozwoju związanych z funkcjonowaniem samorządów gminnych na obszarach przyrodniczo cennych,
- ustaleniu głównych czynników (w perspektywie samorządów gminnych) niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania obszarów przyrodniczo cennych w przestrzeni społeczno-gospodarczej,
- analizie konkurencyjności środowiskowej gmin (ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju turystyki wiejskiej – analiza poziomu rozwoju turystyki wiejskiej i czynników mających wpływ na dynamikę tego rozwoju),

Osiągnięcia o charakterze aplikacyjnym to:

- opracowanie narzędzia delimitacji gmin przyrodniczo cennych umożliwiającego systematyczny monitoring stanu środowiska i stopnia antropopresji; zaproponowane wskaźniki mogą posłużyć do oceny skuteczności lokalnej polityki ochrony środowiska w ramach przyjmowanych strategii rozwojowych gmin uwzględniających wszystkie podmioty lokalne,
- przedstawienie założeń instytucjonalno-organizacyjnego modelu wsparcia przez samorząd gminny konkurencyjności środowiskowej gmin przyrodniczo cennych.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Publikacje naukowe

Na mój dorobek składa się łącznie (według stanu liczby prac opublikowanych na 12.02.2017) 69 pozycji, a w tym 59 oryginalnych opublikowanych naukowych prac twórczych. 38 spośród nich (64,4% ogółu) jest wyłącznie mojego autorstwa. Jedynie 1 opracowanie powstało w wyniku współpracy więcej niż 2 autorów. Mój udział w oryginalnych opracowaniach współautorskich (poza 5 pozycjami: 3.3, 3.6, 5.3, 5.27 i 6.5 wskazanymi w załączniku 3) jest przynajmniej parytetowy. W dorobku można wyróżnić:

- 3 monografie naukowe,
- 30 oryginalnych artykułów naukowych w czasopiśmie, w tym jeden artykuł w czasopiśmie polskim posiadającym współczynnik wpływu Impact Factor (IF) i znajdujący się w bazie Journal Citation Reports (JCR) oraz 7 artykułów w języku angielskim.
- 19 rozdziałów w monografiach.

Szczegółowa charakterystyka dorobku naukowego została przedstawiona w tabeli poniżej.

Tabela 1. Wykaz dorobku naukowego dr Danuty Jolanty Guzal-Dec z okresu 2003-2016

Kategoria	Przed doktoratem	Po uzyskaniu stopnia doktora	Łączna liczba prac
Monografie naukowe	-	3(1)	3(1)
Artykuły naukowe w czasopismach, w tym:	1(1)	29 (11)	30(12)
- w czasopismach polskich (z wykazu MNiSW) z listy A	-	1	1
- w czasopismach polskich (z wykazu MNiSW) z listy B	1 (1)	27(11)	28(12)
- w czasopismach zagranicznych (spoza wykazu MNiSW)	-	1	1
Rozdziały w monografiach	7(3)	12(4)	19(7)
Recenzowane materiały pokonferencyjne zagraniczne*	-	7(1)	7(1)
Recenzowane materiały pokonferencyjne polskie	8(5)	-	8(5)
Nierecenzowane materiały pokonferencyjne zagraniczne	-	1(1)	1(1)
Ekspertyzy i raporty z badań	-	1(1)	1(1)
Ogółem oryginalnych naukowych prac twórczych	8(4)	51(17)	59(21)
Ogółem	16(9)	53(19)	69(28)

Źródło: na podstawie bazy afiliowanych publikacji pracowników naukowych zatrudnionych w PSW, Biblioteka PSW; w nawiasach podano liczbę prac wykonanych we współautorstwie; *artykuły zamieszczone w tych materiałach zaliczyłam do oryginalnych naukowych prac twórczych.

Moje artykuły naukowe były publikowane między innymi w takich **czasopismach jak:**

- Rocznik Ochrona Środowiska (Impact Factor 0,806),
- Wieś i Rolnictwo,
- Roczniki Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu,
- Journal of Agribusiness and Rural Development,
- Studia Regionalne i Lokalne,
- Barometr Regionalny. Analizy i prognozy,
- Ekonomia i Środowisko,
- Zeszyty Naukowe SGGW „Polityki Europejskie, Finanse i Marketing”,
- Zeszyty Naukowe SGGW „Problemy Rolnictwa Światowego”,
- Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu,
- Zeszyty Naukowe Ekonomiczne Problemy Usług Uniwersytetu Szczecińskiego.

Ponadto chciałabym nadmienić, iż 15 z 16 opracowań w materiałach pokonferencyjnych zarówno krajowych, jak i zagranicznych było recenzowanych. Po uzyskaniu stopnia doktora artykuły lokowane były w zagranicznych materiałach pokonferencyjnych celem umiędzynarodowienia dorobku i wyników realizowanych prac badawczych. Artykuły te opublikowane zostały na Łotwie (w materiałach pokonferencyjnych międzynarodowej konferencji pt: „Economic Science for Rural Development”

indeksowanych w bazie Web of Science (WoS) – dwie publikacje) oraz na Słowacji i Węgrzech.

W dorobku publikacyjnym po uzyskaniu stopnia doktora w języku angielskim, poza 7 artykułami w materiałach pokonferencyjnych zagranicznych, opublikowałam także 7 artykułów w czasopiśmie, w tym jeden w czasopiśmie zagranicznym.

Liczba punktów moich publikacji według stosowanego przez MNiSW systemu oceny parametrycznej (stan na 12.02.2017 r.) przedstawia się następująco:

- po uzyskaniu stopnia doktora (z uwzględnieniem publikacji za 2016 r. wycenionych zgodnie z *Komunikatem w sprawie wykazu czasopism naukowych wraz z liczbą punktów przyznawanych za publikację w tych czasopiśmie z 23 grudnia 2015*) – 346 pkt
- przed uzyskaniem stopnia doktora – 34 pkt,
- łączna liczba punktów – 380 pkt.

Sumaryczny Impact Factor moich publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports to 0,806. Liczebność i cytowalność opublikowanego dorobku według baz przedstawia się następująco:

Tabela 2. Liczba publikacji i cytowań w bazach według stanu na 12.02.2017 r.

Nazwa bazy	Liczba publikacji naukowych w bazie	Liczba cytowań publikacji według bazy	Indeks Hirscha publikacji według bazy
WoS	3	4	1
BazEkon	5	5	1
Publish or Perish	46	60	4
Google Scholar	40	50	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie baz: WoS, BazEkon, Publish of Perish oraz Google Scholar

Udział w projektach badawczych

Prowadzone po uzyskaniu stopnia doktora badania naukowe realizowane były głównie w ramach krajowych projektów badawczych.

1. Byłam wykonawcą w projekcie pt. „Społeczno-gospodarcze uwarunkowania zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich objętych siecią Natura 2000 na terenie Zielonych Płuc Polski” – projekt badawczy Narodowego Centrum Badań i Rozwoju NR 11 001204, realizowany w okresie 5.05.2008 do 4.05.2011 przez Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, pod kierownictwem Prof. dr hab. Marka Kłodzińskiego; mój udział polegał na: opracowaniu koncepcji badań samorządów gminnych, przygotowaniu autorskiego narzędzia badawczego, przeprowadzeniu badań terenowych, przygotowaniu bazy danych i wykonaniu niezbędnych obliczeń oraz przygotowaniu opracowań nt. „Rola samorządów gminnych w zrównoważonym rozwoju społeczno-gospodarczym obszarów

wiejskich regionu Zielone Płuca Polski”;; czynnie uczestniczyłam także w spotkaniach konsultacyjnych zespołu badawczego.

2. Pełniłam rolę kierownika projektu badawczego pt. „Ekologiczne uwarunkowania i czynniki rozwoju funkcji gospodarczych na obszarach przyrodniczo cennych województwa lubelskiego”- projekt badawczy Narodowego Centrum Nauki z zakresu badań podstawowych SONATA nr 2011/01/D/HS4/03927, projekt realizowany w okresie 20.12.2011do19.12.2015 przez PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. W ramach projektów kierowałam powołanym przez siebie zespołem naukowym w składzie dr inż. Magdaleny Zwolińskiej-Ligaj oraz dr Agnieszki Siedleckiej. Mój wkład (poza czynnościami wynikającymi z funkcji) dotyczył także tworzenia koncepcji projektu oraz doboru metod badawczych, jak i odpowiedzialności merytorycznej za przydzielony obszar badawczy dotyczący funkcjonowania samorządów gminnych na obszarach przyrodniczo cennych oraz klasyfikacji gmin wiejskich i miejsko-wiejskich województwa lubelskiego według kategorii cenności przyrodniczej.

Udział w konferencjach

W całym okresie pracy naukowej uczestniczyłam aktywnie w 26 konferencjach. W 22 z nich wygłosiłam referaty (informacje w załączniku 3 pkt II I oraz załączniku 4 pkt B). Jako wyróżnienie poczytuję zaproszenie do głoszenia referatu w sesji plenarnej II konferencji naukowej nt.: „Aktualne tendencje w międzynarodowych stosunkach gospodarczych” organizowanej na Wydziale Nauk Ekonomicznych SGGW. Jako wyróżnienie poczytuję także zakwalifikowanie referatu do głoszenia podczas 160. seminarium European Association of Agricultural Economists (EAAE) „Rural Jobs and the CAP”, które odbyło się w dniach 1-2 grudnia 2016 r. w Warszawie. Tytuł referatu: „The impact of LEADER programme on entrepreneurship and employment. A case study of EU peripheral region (Lublin voivodeship, Poland)”; referat wygłoszony przez współautorkę dr inż. Magdalenę Zwolińską-Ligaj.